

Štev. 19.

V Trstu, 10. oktobra 1891.

Letnik IV.

Sprava narodov.

Cesarjevo večdnevno bivanje na Češkem je bilo samo jedno nepretržno toržestvovanje. Ves zadovoljen je ob povratu razglasil željo, naj bi bila „oba naroda dežele, kakor ob tem povodu, tudi v bodočnosti složna na blagor domovine“. Razne in mnogotere so bile prilike, ko je izjavil svoje veselje, kjerkoli je zapazil složno postopanje ali tudi samo skupno udeležbo pri pojavljenjih lojalnosti in patrijotizma. Nasprotno pa je obžaloval, da se Nemci niso udeležili češke jubilejne razstave, in dal je jasno umeti, da mu pretiranosti ne ugajajo od nobene strani, in nemška stranka na Češkem je imela priliko, slišati in čutiti grajo, ki je letela naravnost nanjo.

Iz vseh govorov in izraženj cesarjevih kaže se jedna in ista želja, da bi se pomirili obe narodnosti češke kraljevine.

O cesarjevi volji in želji, da bi se dosegla složnost med narodi, ni bilo nikdar dvomiti. Da se je pričelo spravljenje najprej na Češkem, pripisuje nemška stranka sicer na prvem mestu cesarju. Dejstveno je pa to irrelevantno, in je bilo samo od vlade zavisno, kakó se hoče lotiti od najviše strani narekovanega ji dela. Kajti cesarjeva volja je bila in je vedno očitna, da se spravijo vsi narodi; ako izraža on posebne želje, prihaja to odtod, da mu takó ali takó opisujejo razmere od vladne strani. Vlada ima vso moralno odgovornost gledé na vspehe ali nevspehe v spravljenju narodov ali njih odlomkov.

Po našem smo mi obsojali kot fundamentalno napako, da je začela vlada spravljenje ravno v češki kraljevini. Kajti misliti nam je, da sedanja osrednja vlada, specijalno njen načelnik, dobro pozna liberalno nemško stranko v obče in njen oddelek v čehoslovanskih pokrajinah posebe. Ona dobro vé, da ta stranka je principijalna nasprotnica ustavno zagotovljeni narodni enakopravnosti, in da ista je ravno zaradi tega silila najprej

ali celó izključno za češko kraljevino pomirjenje, kakoršno bi ugajalo jedino njenim hegemonistiškim pretenzijam. Ako se ji posreči doseči svoj cilj na Češkem, potem je za njo spravljenje in „pomirjenje“ završeno. Nemška liberalna stranka ima namreč v pomešanih deželah v deželnih zastopih več i del svoje umetne in le nekoliko dejstvom odgovarjajoče večine. Iz teh pozicij bi se ona po dovršeni „spravi“ na Češkem ne dala z lepá pregnati, in drugi narodi bi se na desetletja brezvspešno napirali, da bi dosegli vsaj nekoliko znosnije, ustavnemu pravu odgovarjajoče položnje.

Grof Taaffe je šel kljubu takim dejstvom nemški gospodovalni stranki na limanice, ker so se napravile take „punktacije“ za obe narodnosti češke kraljevine, kakoršnih ni možno zagovarjati pred fundamentalnim pravom za avstrijske narodnosti, pred narodnostnim členom sedaj veljavne ustave. Pojedine glavne napake, katere se zagrešajo proti ustavi, smo uže mnogokrat dokazali. Ni torej čudo, da pravi zastopniki češkega naroda ne morejo sprejeti takih toček, da bi dobile za češko narodnost zakonito veljavo. Tu bi torej bilo najmodrejše ravnati se po odkritem spoznanju ter odstopiti od tega, kar se ne dá ne zagovarjati, ne kakor si bodi opravičiti pred ustavo, tudi če ne gledamo na posebna zgodovinska prava češke kraljevine kot take in dosledno češkega naroda.

Tudi ko bi se posrečilo, češke zastopnike pridobiti ali prisiliti, da bi soglasovali za Dunajske punktacije, protiustavne napake ostanejo vendar napake in vsled tega tudi krivice.

Ako uže nočejo ali namišljeno ne morejo odstopiti od teh nesrečnih punktacij, je vsaj umevno, da se uže govori o potrebi nekake „revizije“ teh punktacij.

Naj se pa stvari zasučejo še toliko ugodno, fundamentalna napaka ostane še vedno, da se je spravljenje pričelo na Češkem, kjer se nemški manjšini ni godila

krivica, v tem ko se zares godé hude krivice proti ustavi dejanskim slovanskim večinam in znatnim manjšinam po drugih, razun Kranjske, po vseh deželah.

Pomirjenje in pravo spravljenje je v resnici med narodi potrebno, a povsod drugod poprej in bolj, nego v češki kraljevini. Ako so zaradi vpliva nemške liberalne stranke in njenih razširjenih in dobro organizovanih organov hoteli vendar tudi na Češkem sprave, kjer ni nujna, in je bila češka večina vselej in vedno zato pripravljena, umestno bi bilo, da bi bila vlada razglasila, da jo je volja, po vseh deželah poprijeti se jednakega dela za spravljenje. To bi bilo tolažilo druge narodnosti, in bi bila vlada, kakor ves drugi svet, doživela dejstva in ilustracije, kakó ume nemška liberalna stranka spravljenje z odlomki drugih narodov. Sicer se kažajo vladi in drugemu svetu ilustracije mišljenja in volje za spravljenje nemške liberalne stranke po Moravi, Šleziji, torej v sosednih pokrajinah češke kraljevine, da ne govorimo o Štirskem, Koroškem in drugih deželah.

Ravno to, da gospoduje nemško-liberalna stranka dejstveno po drugih deželah in s svojim vplivom tudi na druge strani, jo je privedlo do razglašenja, da je treba narodnostno vprašanje odstraniti s poprišča ustavnega pogajanja in bojevanja. Nikomur ne ugaja tako stališče, kakor tej stranki, in to zlasti po tem, ko je dobila od vladne strani zagotovilo, da vlada ne odneha od Dunajskih punkcij, katere bi završile gospodstvo nemške liberalne stranke na vse strani. In tu je vlada zopet zagrešila glavno taktiško napako, da je stavila v svoj program nadaljnega delovanja razna druga, na prvem mestu gospodarstvena vprašanja, pa potisnila narodnostno vprašanje v stran, zunaj češke kraljevine. Nedoslednost je uže v tem, da ta program za češko kraljevino ne velja, ker hočejo takó ali takó punkcije zakoniti do zadnje točke.

Vlada je na željo nemške liberalne stranke sklenila premirje, ne da bi vprašala narode ali njih

zastopnike zato, torej na način, ki izključuje vsaj dva posrednika premirjevanja. Poslušala se ve da je jedno samo, t. j. nemško liberalno stranko, kateri je tako zavláčevanje rešitve narodnostnega vprašanja najbolj po godu. Dokaz temu so tudi najnovejše izjave te stranke, češ punkcije se morajo uzakoniti, s tem pa konec napraviti narodnostnim preprirom. Takó nepatrijotiški, takó nelojalno in zajedno po vsem vedenju predrzno in frivolno ni še v tostranski polovini nobena stranka postopala; kajti ni veče frivolnosti, kakor je ta, da se hoče zatreti stremljenje za konečno rešitvijo narodnostnega vprašanja v dobi, ko narodnosti zares vzdihujejo po spravi, pa taki spravi, ki bi se dosegla z izvršitvijo prave narodne enakopravnosti, ne pa s tem, da bi dobila nemška liberalna stranka hegemonijo na vse strani ustavnega življenja.

Narodi ne potrebujejo in ne morejo sprejeti premirja v tem vprašanju, ker so čakali predolgo, in ker trpé oni in državni interesi, ako in dokler se ne izvrši narodna enakopravnost. Narodi potrebujejo ne premirja, ampak v narodnem pogledu stalnega miru, in vsaka taktika, ki je ne krene k temu cilju, je napačna in dovaja še do večega razposajenja nemške kapitalistiške stranke. Cesarjeva želja se po takem uresniči le tedaj, kedar vlada popravi dosedanje napake, učiujene na ljubo nemški liberalni stranki, in kedar se loti izvršbe narodne enakopravnosti v pravem smislu za vse narode. Drugače se bodo razne narodne stranke nenemških narodnostih še upirale ukrepom in programom vladnim, a na najvišem mestu ne bodo umeli razlogov takim uporom.

Nadejati se je, da so vlado najnovejše izkušnje z nemško liberalno stranko poučile drugače, in da vsled tega dene na prvo mesto zopet narodnostno vprašanje, ker od srečne rešitve tega vprašanja je zavisno vspešno in srečno reševanje vseh drugih, torej tudi gospodarstvenih vprašanj, in je zavisna sprava in složnost, kakor jo najiskreneje želi presvetli monarh sam.

„Med germansko- in rusko narodno maso“.

„Ravno Avstrija je pozvana, historiški demonstrovati móč državne ideje, in ta historiški problem, zjedinjati kulturno mnogotere narode ter jih zaščitiščati v njih svojstvu, provzročuje, da je avstrijska državna modrost jedna najtežavnjših,“ Prof. dr. Albert.

Profesor Albert, češki rojak, pa nemški vzgojen, dostojni naslednik velikih učenjakov Dunajskega vseučilišča, specijalno njegovega velikega medicinskega oddelka, po katerih je za poslednjih desetletij ta velika šola proslula po vsem civilizovanem svetu, je s svojim govorom, kateri priobčujemo na drugem mestu, dotaknil se načel in postulatov,

katere so pravimi in neizogibnimi proglašali najmodrejši misleci in domoljubi avstrijski, in po katerih so se hoteli ravnati tudi pojedini dejatelji in državniki, pa jim razmere niso bile ugodne do današnjega dne, da bi cesarstvu dali podstavo v smislu takih načel in zahtevanj. Mišljeni učenjak je bolj hvalil, nego grajal sedanje kulturne razmere v Avstro-Ogerski, ali ravno s tem, kar je navedel kot ilustracijo pozitivnega, je pokazal, morda tudi nehoté, na to, česar ni, in postulati, katere stavlja do cesarstva, kažejo npravnost na to, česar še ni, kar pa bi moralo biti ali priti.

Prof. Albertu vidi se glavno načelo, oziroma postulat, za naše cesarstvo v tem, da združuje pojedine narode kulturno, ter jih zaščiti v njih svojstvih. Zato hvali, da so se pristrojile spodnje šole po nacionalnostih, ter da so se vsled tega vstvarila tudi vseučilišča pojedinim narodnostim. Poudarja, da so se kulturno povzdignili pojedini narodi ravno za vladanja sedanjega našega cesarja.

Uže iz tega pa je razvidno, da, ako ima cesarstvo zares navedeno zadačo, dosednji državniki niso izpolnjevali dolžnostij, na katere jih neizogibno veže mišljeno pozvanje naše celokupne države. Prof. Albert naglašja dejstvo, da nemških vseučilišč je v Avstriji mnogo, in da so te tudi stare, in da ta davnost sporoča tudi tradicijski duh tem velikim šolam od roda do roda. Ako bi bili v prošlosti umeli prav pozvanje našega cesarstva, vzbudili in vzgojevali bi bili nemške narode enakomerno, kakor nemški, vsled tega bi bila tudi nemška vseučilišča ponosna na svojo davnost in bi se bila jednako krepila s tradicijskim duhom, kakor sedaj nemška vseučilišča.

Pa tudi dandanes nimajo še vsi avstrijski narodi lastnih vseučilišč, in je morda le poseben takt vodil dr. Alberta, da je govoril samo o poljskih, čeških vseučiliščih in hrvaškem, zamolčal pa očitni nedostatek, ki je v tem, da gališki in ogerski, kakor bukovinski Rusi, potem Romuni in naposled Slovenci so brez vsakega vseučilišča, da celó brez pojedinih oddelkov takih velikih šol. Ta nedostatek te narodnosti občutijo toliko bolj, ko štejejo avstro-ogerski Rusi in Romuni po več milijonov duš, in ni za Slovence urejeno niti tega, da bi mogli obiskovati za praktične namene hrvaško vseučilišče, ko se jim odreka celó na pr. pravni oddelek ali še celó stolica na Graškem vseučilišču za najpotrebnejše praktične predmete. A prof. Albert niti nade ni izustil, da bi se v tem pogledu kaj zboljšalo za navedene narodnosti, ko je dokazal potrebo drugega vseučilišča jedino za Čehoslovane. No, kakó umejo pa nemški liberalni listi poklic Avstrije v smislu Albertovih nazorov, razkrile so celó vladi blizke novine s tem, da so naravnost zanikale tako potrebo ali celó nujnost za Čeha.

Sicer prof. Albert gleda preveč optimistiški, ko trdi, da so velike šole, odmerjene pojedinim narodnostim, zares narodne. To se posebno ne velja o češkem vseučilišču, na katerem je treba izpite delati tudi v nemškem jeziku; to dovaja do ponemčevanja srednjih in kolikor toliko tudi začetnih šol med nemškimi narodi.

Šole se v Avstro-Ogerski dandanes ne nacionalizujejo, kakor trdi dr. Albert, ampak je vse napravljenje tako, da se raznarodujejo. Kajti zahtevanje raznih državnih jezikov za politiško upravo, za justicijo, za armado ne more trpeti, da bi se ustvarjale ali varovale narodne šole onim narodnostim, katere niso takó srečne, da bi se njih jeziki smatrali in upotrebljevali državnimi jeziki. S tem pa se tudi ne morejo pojedine narodnosti kulturno zjedinjati ter varovati v svojem svojstvu, kakor zahteva prof. Albert.

Zadača, katero poleg drugih prednikov in sedaj še živčih modrih mož in državnikov, pripisuje tudi prof. Albert našemu cesarstvu, ni se izpolnjevala ne v prošlosti, ne izpolnjuje se niti v sedanjosti, in ni niti volje ne vladajočih državnikov, ne gospodujočih narodov, da bi se začela izpolnjevati ta od najmodrejših mož razglašena in kot neizogibna potreba dokazana zadača.

Ravno za zasedanje dobe so se najbolj zagrešili proti temu, da ni možno vršiti te zadače, vsled katere bi se pojedini narodi „zjedinjali kulturno ter zaščitali v svojih svojstvih“. Kajti ustrojil se je dualizem, kateri je popolnoma nasproten duhu te historijske zadače. Z dualizmom ste se po odstranjenju jedne jedotne centralistiške oblike cesarstva ustvarili dve centralistiški obliki; obe imati tendencijo raznarodovati pojedine narode po gospodovalnih narodnostih.

Na Ogorskem se raznarodujejo po Madjarih ostale narodnosti, in je jedino na Hrvaškem doslej nekoliko izjeme. V tostranski polovini cesarstva je tendencija, germanizovati vse narodnosti poprek, samo da nemške stranke ne morejo nakrat zmagati vsega tega, in da vsled tega dopuščajo Slovane tudi italijančiti, oziroma poljačiti. Toda vse to je samo začasno, ker ostane začasen tudi sistem madjarizovanja.

V smislu starega jedotnega germanizujočega centralizma se dela torej tudi sedaj, in sicer še uspešneje, nego poprej. Germanizovanje pospešujejo tudi cislitavski deželni zbori, kateri spravljajo slovanske narodnosti v prave, še bolj pa v umetne manjšine, vsled tega pa v zavisnost od tujčujočih, pred vsem nemških, potem na njih korist delujočih italijanskih manjšin, oziroma poljske umetne večine.

S takim politiškim ustrojem se ne morejo kulturno zjedinjati pojedini narodi, niti ne zaščiti njih svojstva. In da bi se narodom ne podelile oblike nacionalne avtonomije, s katerimi bi se ti narodi zares zjedinjili kulturno in si varovali svoja svojstva, za to skrbé poleg zunanjih vplivov gospodovalne narodnosti, najprej nemška in madjarska, potem poljska in italijanska.

Prof. Albert se sam boji, da bi ne osamela in vsled tega oslabela vseučilišča pojedinih nemških narodnostij. Zato se pa nadeja, da se ravno tu krasno izkaže moč državnega organizma, kateremu bodo manjši narodi hvaležni, ako jih obvaruje od svojih lastnih slabostij. S tem mora prof. Albert implicite obsojati oblike in sredstva, ki ne varujejo, ampak raznarodujejo te „manjše narode“. V resnici pojedine gospodovalne stranke ne poprašujejo, kakó bi se varovali ti manjši narodi, ampak vsled lastnih strankarskih interesov še slabé te narode ter natvezujejo, kakor da bi bilo to slabljenje in raznarodovanje v „državnem interesu“.

V namišljenem in izmišljenem državnem interesu so se iztikali, zagovarjali razni literarni jeziki, so se ločili v tem pogledu Čehi od Slovakov, Hrvati in Slovenci od Srbov; so se iznašli in odobrili razni alfabeti za te jezike; pači se ravno sedaj stara azbuka med gališkimi in bukovinskimi Rusi; odobrujejo se nove literature in literaturice v smislu ustvar-

jenega literarnega separatizma in partikularizma, kakor se podpira in goji politiški separatizem in dandanes celó najhujše vrste politiški partikularizem

Proti vsemu temu nima ali vsaj ne vidi prof. Albert druge izrecne pomoči, kakor to, da priporoča vladi, da bi odbirala vselej najspodobniše učne moči za nemška „manjših narodov“ vseučilišča. Vprašanje pa nastaja: *Odkod pa dobivati take moči?* Ti „manjši narodi“, kakor prof. Albert sam priznava v posebnem slučaju glede na nedostatek češke kirurške literature, ne morejo ustvarjati lastne znanstvene, do pojedinih strok in njih pododdelkov sezajoče literature, in to uže jedino zaradi nedostatnih *g:motnih* sredstev. Državni organizem, tudi ko bi bili vselej državniki modri in dobre volje ne more za vsak „manjši narod“ posebe zalagati in s tem ustvarjati potrebne in dovolj obsežne znanstvene literature; moči takega „manjšega naroda“ pa tudi ne zadoščujejo zato.

Torej tudi ko bi živeli ti „manjši narodi“ v državnem organizmu, ki bi bil popolnoma prikrojen po potrebah teh narodov, v smislu mišljene zadače našega cesarstva, kakor ne živé dejanski, in se ni nadejati, da dosežejo za ta del kmalu ugodniše položenje: — vendar je uže to dovolj, da so ti narodi manjši, zajedno kulturno separatistiški in partikularistiški odgojeni in vzdrževani.

To slabost manjših narodov čuti prof. Albert, ko pravi, da „nemška vseučilišča bodo vedno na dobičku, ker jih je po številu več, ker se opirajo na neizmerno kulturno življenje v Nemčiji, in ker imajo naposled za sé daljšo tradicijo, katera je ustvarila trden univerzitetški duh“.

V tem dobičku, ki ga imajo nemška vseučilišča in vsled tega Nemci v našem cesarstvu, so vzroki in sile, katerih nimajo „manjši narodi“ Avstro-Ogerske. In vsaka nada od strani državnega organizma ali od sposobnih z nemškimi ravnopravnih učnih sil je slepilna, dokler umetnost ali modrost naših državnih kormilnikov ne spravi „manjših narodov“ v analogno položenje, kakoršno imajo Nemci našega cesarstva. O tradicijah slovanskih vseučilišč, ker so se ali pretrgale pred tisočletjem ali pa se sploh niso bile ustvarila uslovja za porojenje takih tradicij, ni možno govoriti. Tega dobička sedanji rod avstro-ogerskih „manjših narodov“ ne bode imel, tudi ko bi dosegel vse drugo. Doseči bi mogli primerno število vseučilišč, in proti številu kot takemu bo še najmanj zaprek, tem manj, ako ostane vse drugo pri starem in v sedanjem tiru kulturnega in politiškega napravljavanja ter vzgajanja „manjših narodov“. Ako se bodo množila vseučilišča po ustroju in kroju Praškega češkega vseučilišča, pomirijo se ne le državniki znane modrosti, ampak tudi stranke, sosebno nemške, katere sedaj odločno nasprotujejo takemu pomnoževanju.

Čemur se pa bodo poleg zunanjih vplivov razne nemške stranke upirale, je to, da bodo zaprečevale še nadalje vsakatero stremljenje „manjših narodov“, katero bi hotelo doseči oporo v neizmernem kulturnem življenju — ne v Nemčiji, ampak kod drugod. Skrb nemških strank našega cesarstva pa je ravno v tem, da bi slovanski „manjši narodi“ še na-

dalje iskali opore v *nemškem* kulturnem življenju, in te manjše narode so po tradicijah uže tako vzgojili za sprejemanje take kulture, da se malone uže niti ne ovedajo več, da „neizmerno kulturno življenje“ bi utegnilo za te narode biti še drugod, nego v Nemčiji. Ta točka je najvažnejša za vso daljšo srečno bodočnost našega cesarstva in njegovih narodov; historiški problem je tu v tem, kakó jo krenejo državni modrijani in dejatelji dalje. Ne duvalizem, ne sedanji cislitavski deželni zbori, ne stremljenje za zakonito ustanovitvijo raznih ali tudi samo jednega državnega jezika in vsled tega stremljenje za tujčenjem vsakovrstnih šol in manjših narodov, katerim so namenjene te šole, ne vedejo do cilja v smislu zadače, manjše narode zjedinjati kulturno ter jih zaščiti v njih svojstvih: — vse to bi se moralo spremeniti, in bi se morali vsi vplivi, bodisi zunanji ali notranjih strank in gospodovalnih narodnostij spraviti v soglasje z narodno jednakopravnostjo vseh narodov in za to ustvariti primerne oblike v smislu nacionalne avtonomije.

Prenehati bi moralo prosledovanje onih slovanskih dejateljev in strank, ki delajo načrte in delujejo z namenom, da bi se utrdili tudi „manjši narodi“ kulturno, da bi dobili ti narodi analogno in vsaj približno enakovrstno oporo v takem kulturnem življenju, kakoršno se zлага s kulturnimi ostanki in tradicijami teh zaostalih „manjših narodov“, in kakoršno jedino bi podpiralo, pospeševalo in zaščitalo svojstva teh narodov ter jih zares kulturno zedinjalo, ne pa razdruževalo.

Ako je dejstveno historiška zadača Avstro-Ogerske ali stare slavne Avstrije, da zedinja kulturno pojedine narode in jih zaščiti v njih svojstvih, potem ji ne ostaje drugega, kakor da jih krepi a n a l o g n o, kakor nemško narodnost. Ako se ta opira na „neizmerno kulturno življenje“ v Nemčiji mora biti tudi slovanskim odlomkom avstro-ogerskim dovoljeno, da bi se opirali na večo slovansko kulturo. Po takem bi bila zadača avstro-ogerskih državnikov, da ne rušijo kulturnih vezij, katere bi okrepjale slovanske, vsekakor „manjše narode“, ampak, nasprotno, da bi jih iskali celo samí ter pospeševali stremljenje za temi vezmi. Kakor imajo milijoni nemškega naseljenja avstro-ogerskega skupen literarni jezik, skupno literaturo, skupno gojenje umetnostij in odgovarjajočih zavodov za vzdrževanje in podkrepljevanje svoje narodnosti, jednako bi bilo skrbeti, da dobé avstro-ogerski Slovani jednake kulturne vezi, jednake opore. To zahteva analogija, narodna jednakopravnost, pravo umevanje položaja cesarstva, pred vsem pa mnogokrat tu navedena zadača, katero ima izpolnjevati naša monarhija. Vsa druga nadomestila so nepopolna in vedejo do absurduma take zadače. Dolej se niso ravnali v smislu te zadače; nasprotno so nasprotniki „manjših narodov“ in s tem zajedno nasprotniki cesarstva stremeli, delovali in učinili mnogo odločilnih nasprotstev gledé na to ravno takó fundamentalno zadačo. Ta problem, kakor dodaje prof. Albert, spada k najtežavnim; v resnici avstro-ogerski državniki ga še niso rešili. Vrhu tega pri gospodovalnih narodnostih in strankah tudi volje ni zato. Spo-

znanje o pravi zadači se kljub temu ponavlja, in ravno prof. Albert je nov svedok za to. Avstrijsko-ogerski državniki in narodi bi mu imeli biti hvaležni, slovanski „manjši narodi“ mu gotovo bodo.

Naposled ostane dilema: Ali ima Avstro-Ogerska mišljena zadačo, ali je nima. Ako jo ima, mora prenehati

vse, kar nasprotuje tej zadači; ako je pa nima, naj se ne vedejo nasprotujoče stranke in razni činitelji takó, kakor da bi se ravnali v smislu te historijske zadače, vsled katere bi se kulturno družili pojedini narodi Avstro-Ogerske ter zaščitali v njih svojstvih. *Aut—Aut!*

F. P.

Govor dvornega svetnika profesorja Alberta.

Na medicinski oddelek češkega vseučilišča v Pragi je poklican znameniti profesor dr. Maydl, ki si je kot vreden učenec in pomočnik slavnega prof. Alberta pridobil s svojim delovanjem lepo ime na med. oddelku Dunajskega vseučilišča. V poslavljenju se je zbralo 28. sep. v Dunajski restavraciji (zum Riedhof) mnogo zdravnikov, profesorjev in asistentov z zavodov in iz prve kirurške klinike, kjer je deloval dr. Maydl. Ob tej priliki je spregovoril tudi prof. Albert, poudarjal in pohvalil odlične lastnosti prof. Maydla ter zajedno izjavil se v obče o višem šolstvu za vladanja sedanjega cesarja. Vmes je vpletel stavke, ki so načelnega pomena in še posebe važnj za kulturno razvijanje avstro-ogerskih Slovanov. To so umeli tudi nemški listi dobro; liberalni med njimi so te izjave ali „popravljali“ neugodne za Slovane, kakor je to učinil organ Kalnokyjev, ali pa, ko se take jasne izjave ne dajo presukavati z lehka, so se rajši odrekli pretresanju pojedinih stavkov tega govora.

Zaradi važnosti najprej navedemo tudi mi nekoliko odstavkov Albertovega govora; posebe pa spregovorimo nekoliko o izraženih težah, oziroma v njih obseženih načelih.

Prof. Albert je rekel med drugim:

„V velikem številu ste se zbrali, da bi slovesno čestitali g. prof. Karolu Maydlu, poklicanemu z Dunajskega na Praško češko vseučilišče, in da bi poslavljaljočega se pozdravili prijateljski. Ko odhaja takó odločen obdarjenec, razvijanje katerega smo tukaj z veseljem opazali deset let, spodobi se pač, da ne gledamo samo na osebne momente, ampak obračamo pozornost zadači sami, katere se hoče lotiti prof. Maydl. On se vrača v svojo ožo domovino, on gre v ono častitljivo stostolpno kraljevo mesto ob Veltavi, katera ima ravno srečo videti našega vzvišenega in ljubljenelega monarha v svojih historijskih zidovih.“

Potem kaže, kakó so se velike šole razvile za sedanjega cesarja ter pristavlja:

„Mogočno kulturno pospetje, katero so dosegli narodi avstrijske skupne monarhije za zadnjih desetletij, vedno rastoče nacionalizovanje srednjega šolstva je prisililo, da se je tudi velikošolstvo moralo privrediti po nacionalnih potrebah pojedinih narodov, potem ko so se bile v onostranski polovini cesarstva uredile obe madjarski in hrvaško vseučilišče. Ta dejstva spadajo k najznamenitšim kulturnim pojavom za vladanja našega cesarja. Avstrije zgodovinska zadača je, da manjše narode, ki so med germansko in rusko narodno maso (zwischen der germanischen und der russischen Völkermasse) varuje v njih svojstvu in združuje v državni, po njeni mnogoterosti zanimivi celoti. Ravno Avstrija je pozvana v to, da historijski demorstruje državno idejo, in kakor kaže v svoji geo-

grafski kakovosti mikavno razčlenitev ali razdelitev in pa bogastro oblik, jednako mikaven je ravno omenjeni historijski problem, mnogotere narode družiti kulturno, pri tem pa jih varovati v njih svojstvu, in to dela, da je avstrijska državna modrost (Staatskunst) jedna najtežavnejših. Za milega vladanja sedanjega cesarja je mogočna narodna zavest, nadarjenost in gorečnost avstrijskih narodov v poslednji čas ustvarila tako znamenite vspehe celó na najvišjih poljih človeškega delovanja, da imamo poleg cesarske akademije znanostij na Dunaju jedno ogersko v Budapešti, jedno poljsko v Krakovu, jedno jugoslovansko v Zagrebu in jedno češko v Pragi, — vse ustanovljene za vladanja sedanjega cesarja. Zasnove te vrste spadajo v isti čas, ko so tudi na polju umetnostij zacvetle tvorbe madjarske, poljske in češke evropskega imena. Gibanje na to stran rase nepretrgoma. Uže se namerja ustanoviti medicinski oddelek v Levovu; za enakim stremé v Zagrebu, o tretjem vseučilišču na Ogorskem se često govori, in je samo vprašanje časa, da bo treba zasnovati tudi drugo češko vseučilišče, uže zaradi tega, ker češko vseučilišče ne bo moglo sprejemati ves material abiturijentov, prihajajočih s čeških gimnazij v Čehah in Moravi.

Ako poštevamo cislitavske razmere in si predočimo kako postajo bodočnosti, ko bosti poleg nemških tudi še dve poljski in dve češki, in ako se oziramo, kakor je (pri medicincih) umevno samo po sebi, pred vsem na medicinske oddelke, ne moremo se znebiti nekake skrbi, skrbi namreč, da bi utegnila nenemška vseučilišča zapasti osamljenju in od tod izvirajočemu oslavljenju. Nemška vseučilišča bodo vedno na dobičku, ker jih bo več po številu, poleg tega imajo za se oporo neizmernega kulturnega življenja v Nemčiji in naposled daljšo tradicijo, katera je ustvarila trden vseučiliščni duh.“

Da bi pa ne oslabil nacionalna vseučilišča, priporoča prof. Albert vladi, da bi gledala pred vsem na učne moči, katere bi bile popolnoma na višini vsakodobnih zahtevanj. Doslej da je vlada odlično reševala to zadačo. „Kazati mi je — da imenujem nam Dunajčanom znane osebe — samo na imena Horbaczewski, Spina in Paulik. Ti možje podajajo skupno z močmi, razvitimi v Pragi, češkemu (medic.) oddelku tak pomen, da je na isti višini, kakor nemške fakultete avstrijske v obče.“

Potem pravi, da so tudi na drugih oddelkih češkega vseučilišča jednako odlične učne moči. Hvali češko medic. fakulteto, da se je odločila za dr. Maydla, kateri pridobi svoji stroki gotovo tako ime, kakoršno ima drugod. „On (dr. Maydl) pa še le postavi fundamente še jako, jako ubogi češki kirurški literaturi. On bođe steber onih pristno znanstvenih stremeljenj, katera se kažejo na češkem vseučilišču takó zaresno in veselo.“ To, pristavlja prof. Albert, je gotovo tudi napotilo dr. Maydla, da je krasno mesto popustil na Dunaju, pa se odločil za delovanje v oži domovini. Prof. Albert hvali naposled tudi Dunajsko vseučilišče in Dunajsko občinstvo, češ, da tu ni sovraštva proti osebam katere druge narodnosti, ako so le vrle; na Dunajskem vseučilišču specijalno da ni provincijalnega duha. Dunajsko vseučilišče, kakor se nadeja on,

pokliče gotovo učnih sil tudi z vseučilišč drugih narodnostij, ako bo potreba, in takó se utegne povrniti doba, kakoršna je bila, ko so učili in delovali na Dunajskem vseučilišču (na medic. oddelku)

Rokitansky, Škoda, Brücke, Hyrtl, Arlt, Oppolzer in drugi, torej domačini in inozemci. Nemci in Čehi.

S tem je navedeno bistvo znamenitega govora.

O kritiki dra. Mahniča.

IV.

K razširjanju poganstva, z nasprotniške strani nam namišljenemu.

(Dalje).

d) **Gledé na bogoslužjenje, specijalno liturgijo ali mašo.** *) *Liturgija na britiških otokih.*

Zgorej smo dokazali, da liturgija, katero so z Vstoka nekaj apostoli, nekaj njih učenci in učenci teh učencev zasadili na zapad, je svoj prvotni tip ohranila do druge polovine IV. stoletja, in da dotlej ni mogel biti niti grški jezik te liturgije odstranjen z latinskim jezikom. Našemu razpravljanju o tipu cerkvenega obreda, se posebno liturgije, omejiti se je torej tudi gledé na britiške otoke jedino na tristoletno dobo, katera pričinja z drugo polovino IV. stoletja, in v kateri je vzrasel tip zapadnih liturgij v obče. Pri tej omejitvi nimajo važnosti razlikujoča se mnenja o vsekakor prejšnji dobi pripadajočem presajenju krščanstva, dosledno tudi liturgije na britiške otoke¹⁾; nam je dovolj, da za to stran kažemo na gorenjo opomnjo.

Važni za nas so dogodki v drugi polovini IV. stoletja, se posebno pa v V. in VI. stoletju; in kakor znano, sta na cerkvene razmere britiških otokov najbolj vplivala galikanska škofa Herman Auserski (Auserre) in Lupa Trojski (Troyes), katera so Briti v urejenju svojih cerkvenih razmer nalašč poklicali iz Galije, in sta dejanski pretresala britiško liturgijo

¹⁾ Zasajenje krščanstva na britiške otoke pripisuje krajna tradicija svetemu Josipu Arimatejskemu, v tem ko prištevata Jeruzalemski Sophronius in Benantius Fortunatus to zaslugu apostolu Pavlu. Po mnenju Nicefora (Nicephorus) (Hist. eccl. lib. II. c. 40. Cave in Hist. litter. edit. Genevae 1720) je bil to zasajenje izvršil apostol Simon (zelot); venerabilis Beda pa (Hist. Angl. lib. I. cap. 4) misli na misijonarje, katere je poslal papež Eleutherius (177–192) na britiške otoke, in kateri so ondi razširjali krščanstvo. To poslednje poročilo je najverjetniše, zlasti ko so utegnili za britiške otoke, naseljene še popolnoma od Galcev ali Keltov, kot misijonarje vzeti pač le Galce iz prave Galije, ki je najbliža, in jo loči le kanal La Manche; potem pa vemo tudi pozitivno, da je svetl škof Irenej Lijonski obiskal Rim ravno za papeža Eleverija, in so se utegnili ob tej priliki posvetovati, kakó bi se izvršila namera papeževa, in ker so bile razmere Ireneju znane поблиže, njemu naročiti, da naj izvoli in nadzira misijonarje. Za to mnenje govori vsekakor ozka zveza britiških cerkv s cerkvijo prave Galije, katero zvezo zdolej pojasnimo поблиže, kakor tudi značilna okolnost, da je ravno Irenej, kuteremu se nam je zahvaliti na prvem avten-tiškem poročilu o procvitanju britiških cerkev uže v II. stoletju. To poročilo potrjuje III. stoletju pripadajoči cerkveni pisatelj Tertullianus.

ter posvetila nekoliko svečnikov v škofo²⁾. Kar se dostaje specijalno Skotskega in Irskega, je manj poštovati Paladija (Palladius), ker njega prizadevanje ni moglo doseči trajnih uspehov; pač pa je imelo napiranje v pravi Galiji rojenega in od uže zgorej navedenega gališkega škofa Hermana Auserskega posvečenega svetega Patricija takó popolen uspeh, da ga pravom v obče časté kot apostola Irske.

Vsi ti, z večine v prvi polovini V. stoletja vršeči se dogodki dajo se pa razlagati jedino s tem, da so se britiške cerkve od nekdanj čutile kot hčere pod patrijarhalna prava izvršujočim Arleškim nadškofom zjedinjene cerkve prave Galije in so bile k poslednji celó v razmerju zavisnosti. Da je bilo to dejstveno, svedoči uže v začetku IV. stoletja, zlasti leta 314 sklicana Synodus Arelatensis, katere so se, poleg ostalih, inisdikciji Arleškega nadškofa podrejenih škofov prave Galije, udeležili tudi trije britiškim otokom pripadajoči škofje (Eboracensis, Londinensis in Lincoliensis)³⁾ Gledé na ta dejstva poštujemo zgodovinski raziskovalci Nil, Forbess in König v stari dobi na britiških otokih bivšo običajno liturgijo, dasi doslej ni znan noben njen prepis, soglasno kot tako, katera pripada galikansko-španski-rodini (kakor se izražajo). Učeni Geranger tudi ne more, da bi ne priznal soglasja stare britiške s staro galikansko liturgijo za dobo, katero poštujemo mi, v tem ko gre ostri kritik Mabillon na podstavi svedoštva svetega Bernarda še mnogo dalje. Poslednji († 1153) navaja namreč v životopisu svojega sovrstnika, svetega irskega nadškofa Malahija⁴⁾ med drugim tudi to, da je ta na Irskem našel barbarski liturgiški obred, isti torej nadomestil z rimskim, iz česar izvaja Mabillon do cela pravilno posledico, da na britiških otokih, ali vsaj na Irskem, rimska liturgija ni bila v rabi⁵⁾ celó do srede XII. stoletja.

Ako se je pa vsaj na Irskem po pozitivnem svedoštvu najbolje poučenega sovrstnika (svetega Bernarda) ohranila nerimska liturgija celó do srede XII. stoletja, in je po zgorej podanih pojasnilih mogla biti ta jedino galikanska: podaje ta okolnost nadaljen dokaz za to, da je naša zgorej ute-

²⁾ Ussev. Antiquit. Britan. eccles. Dublin 1639 pag. 174.

³⁾ Celó od svetega papeža Gregorja Velikega na čelu številne misije v spreobračanje še poganskih anglosaksonskih zmogvalcev na britiške otoke poslani redovnik Avgustin, katerega se bomo spominjali še pozneje, je bil, kar je značilno, v škofa posvečen od Arleškega za nadškofa, dasi je imel papež, kakor se uže samo po sebi, svobodo, določiti tudi drugače.

⁴⁾ Bernardus De vita et gestis Malachiae Armachani in Hibernia archiepiseopi.

⁵⁾ Mabillon de liturg. Gallic. lib. I. cap. II.

meljena trditev prava, trditev namreč, da je na britiških otokih tekom od nas poštrevane mnogo bolj poprejšnje dobe v obče gospodovala galikanska liturgija, in da so tedaj na Zapadu poleg te poznali jedino še rimsko liturgijo, ta pa je bila kolikor toliko omejena na gorenjo Italijo. To trditev dokazujejo pa tudi znana zgodovinska dejstva takó popolnoma brezdvombeno, da ne more o njeni popolni resničnosti nastati niti najmanjše dvomljenje. Ta zgodovinska dejstva pa so v zvezi z misijo, katero je poslal papež Gregor Veliki (590—600) na jeden britiških otokov, v spreobračanje, ne davno pred tem na isti otok prodrših, torej z večine še poganskih Anglosaksoncev. Zajedno svedoči o tem posledica dopisovanja, ki je bila med vodjo te misije Avgustinom in pa navedenim papežem.

Redovnik Avgustin je srečal uže ob svojem dohodu med Anglosaksonci več, pravi Galiji pripadajočih duhovnikov celó na dvoru anglosaksonskega kralja, oziroma kraljice Bete (Betha), rojene iz dinastije kraljev, gospodujočih nad Galijo, in ni ondi zasledil druge liturgije, kakor galikansko. Odločilno v tem pogledu je med vprašanji, katera je Avgustin v uravnanje svojega vsestranskega vedenja predložil papežu, tretje vprašanje, III. Interrogatio, v katerem se čudi razliki običajev (obreda) v cerkvi, ko vlada vendar v verovanju jedinstvo, ter prosi za poučenje, zakaj so pri liturgiji v rimski cerkvi drugi in v cerkvah Trojih Galij (in Galliarum ecclesiis) zopet drugi običaji navadni? *) Kajti ta Interrogatio kaže brezdvombeno, da je Avgustin ne samo na britiških otokih v obče, ampak specijalno celo na teritoriju malo poprej zasadenem od Anglosaksoncev, našel po njenem

*) III. Interrogatio Augustini. Cur, cum una sit fides, sunt ecclesiarum consuetudines tam diversae, et altera consuetudo misarum est in Romana ecclesia atque altera in Galliarum ecclesiis tenetur. (Labbii S. S. Concilia Venetiis 1729 tom. VI. pag. 1293).

tipu od rimske močno razlikujučo se galikansko liturgijo kot izključno rabljeno, in da poleg rimske v obče ni poznal nobene druge latinske liturgije, kakor jedino v cerkvah trojih galiških diecez (v Galiji, Španiji in na britiških otokih, katere so sestavljale veliko Praefectura Galliarum) običajno galikansko liturgijo.

Kakor uže navedeno, v škofa in sicer v metropolitan-skega škofa vsled njegovega napiranja popolnoma spreobrnjenih Anglosaksoncev posvečeni Avgustin pa je bil brezdvombeno natanko poučen o vseh razmerah skupne cerkve. Torej bi ne bil mogel liturgije in „Romana ecclesia“ postaviti nasproti liturgiji in „Galliarum ecclesiis“, ako bi ne bil preverjen, da se ista galikanska liturgija, najdena raba katere na britiških otokih je provzročila njegovo Interrogatio do papeža, ne rabi izključno samo v pravi, z zapadno Germanijo zvezani Galiji, od koder se je zasadila na britiške otoke, ampak tudi v Španiji jednakomerno. *) Tudi bi se v svoji Interrogatio, ko naglašja v latinski liturgiji gospodujučo razlike, ne bil mogel omejiti samo na rimsko in galikansko liturgijo, ako bi se poslednja ne bila rabila tudi v Milanu in v gorenji Italiji v obče, zlasti ko je mejila gorenja Italija neposredno s srednjo Italijo, kjer je bila rimska liturgija običajna in je bila Avgustinu, srednji Italiji pripadajočemu vsekakor bolje znana, nego prava Galija ali pa Španka in britiški otoki. **)

(Dalje prihodnjič.)

*) V tem je nov dokaz za uže dovolj utemeljeno resnico naše trditve, da za dobe, od nas poštrevane, je izključno gospodovala stara galikanska liturgija ne samo v pravi, z zapadno Germanijo, združeni Galiji, ampak tudi v Španiji in na britiških otokih.

**) Ta okolnost podaje nadalje dokaz, ako bi bil še potreben za resničnost naše trditve, da v vsej nekdanji Praefectura Galliarum, z Milanom in gorenjo Italijo vred, je bila za dobe, od nas poštrevane, jedino gališka liturgija običajna.

СМРТ МАЈКЕ ЈУГОВИЋА.

(Из Хрватске).

(Ponatis iz V. S. Karadžičeve II. knjige: „Српске народне пјесме“)

Мили Боже, чуда великога!
Кад се слеже на Косово војска,
У тој војсци девет Југовића
И десети стар Југе Богдане;
Бога моли Југовића мајка,
Да јој Бог да очи соколове
И бијела крила лабудова,
Да одлети над Косово равно,
И да види девет Југовића
И десетог стар-Југа Богдана.
Што молила Бога домолила:
Бог јој дао очи соколове

И бијела крила лабудова,
Она лети над Косово равно,
Мртвих нађе девет Југовића
И десетог стар-Југа Богдана
И више њих девет бојних коња
На коњима девет соколова,
Око коња девет добрих коња,
А поред њих девет љутих лава.
Тад' завршиша девет добрих коња,
И залаја девет љутих лава,
А закликта девет соколова;
И ту мајка тврда срдца била

Да од срдца сузе не пустила,
 Већ узима девет добрих коња,
 И узима девет љутих лава,
 И узима девет соколова,
 Пак се врати двору бијеломе.
 Далеко је снахе угледале,
 Мало ближе пред њу изшетале,
 Закукало девет удовица,
 Заплакало девет сиротица,
 Завриштало девет добрих коња,
 Залајало девет љутих лава,
 Закликтало девет соколова ;
 И ту мајка тврда срдца била,
 Да од срдца сузе не пустила.
 Кад је било ноћи у по ноћи,
 Ал' завришта Дамјанов зеленко ;
 Пита мајка Дамјанове љубе :
 „Снахо моја, љубо Дамјанова !
 „Што нам вршти Дамјанов зеленко ?
 „Ал' је гладан шенице бјелице,
 „Али жедан воде са Звечана ?“.
 Проговара љуба Дамјанова :
 „Свекрвице, мајко Дамјанова !
 „Нит' је гладан шенице бјелице,
 „Нити жедан воде са Звечана,
 „Већ је њега Дамјан научно
 „До по ноћи ситну зоб зобати,
 „Од по ноћи на друм путовати ;
 „Пак он жали свога господара,
 „Што га није на себи донио“ .

И ту мајка тврда срдца била,
 Да од срдца сузе не пустила.
 Кад у јутро данак освануо,
 Али леге два врана гаврана,
 Крвава јим крила до рамена,
 На кљунове б'јела пјена тргла ;
 Они носе руку од јунака
 И на руци бурма позлаћена,
 Бацају је у криоце мајци ;
 Узе руку Југовића мајка,
 Окретала, превртала с ноже,
 Па дозивље љубу Дамјанову ;
 „Снахо моја, љубо Дамјанова !
 „Би л' познала, чија ј' ово рука ?“ .
 Проговара љуба Дамјанова :
 „Свекрвице, мајко Дамјанова !
 „Ово ј' рука нашега Дамјана,
 „Јера бурму ја познајем, мајко,
 „Бурма са мном на вјенчању била“ .
 Узе мајка руку Дамјанову,
 Окретала, превртала с ноже,
 Пак је руци тијо бесједила :
 „Моја руко, зелена јабуко !
 „Гдје си расла, гдје л' си устргнута !
 „А растла си на криоцу моме,
 „Устргнута на Косову равном !“ .
 Надула се Југовића мајка,
 Надула се, па се и распаде
 За својије девет Југовића
 И десетим стар-Југом Богданом.

О БОЖЬИХ УЧЕНЬЯ ДАРОВЫХ.

(Св. Павла први лист Коринѳяном. Глава XIV. 1 — 25).

Настајите о любезни, хрепените по духовних даровых, власти по том, да бы пророковали.

Кайти кдор говори в (тукм) љзыкѣ, не говори людем, него Богу ; сай никдо не разуме га, тайне па говори духом.

Кдор на пророкук, людем говори на възбуяње побожности, на опоменованье ни утѣшенье.

Кдор говори (туим) љзыком сам себе възбуя к побожности, кдор на пророкук, възбуя церкев к побожности.

Хотѣл бы па, да бы вы вси говорили љзыки ; болѣ па, да бы пророковали ; кайти вѣчій к, кдор пророкук, него кдор говори љзыки, разен че разклада, да бы сѧ церкев възбуяла к побожности.

Седай па братье, ако придем к вам в (туих) љзыких говорач, кай вам поморем, кедар не изясним сѧ вам бжди одкрывеньем, али познаньем, бжди пророкованьем, али ученьем ?

Ии брездушне рѣчи, глас даважче, бжди си пищал, али гжсли, ако бы разных гласов не давале, како сѧ разпозна, кай сѧ пище али гжде ?

Ии ако бы тржбля неодлжчен глас дала, кдо сѧ приправи на бой ?

Тако туди вы, ако љзыком произнашате неразумльиве бесѣде, како сѧ бжде вѣдѣло, кай правите ? кайти на вѣтер бждете говорили.

Тако ж, каков видимо, много гласов на том свѣтъ ин никден измед ных нѣ бреси значенья.

Ако не поймим тедай помѣна бесѣд, тукстранец (барбар) бждем говорачему ин говорачи бжде менѣ тукстранец.

Тако туди вы, ки сте любители духовных даров, глайте, да сѧ обогатите ными к възбуянью побожности церкви.

Зато, кдор говори на (тукс) ѡзыкѣ, най моли, да бы разкладал.

Кайти ако молим в (незнаем) ѡзыкѣ, дух мой спцер моли, мой ум остане на бреси ужитка.

Кай сем торей чинач? молил бждем духом, а молил бждем туди умом; пѣвал бждем духом, а пѣвал бждем туди умом.

Кер, че благословиш духом, то стоѡчи на мѣстѣ протак, како порече амен при твоѡм благодареньи, ко не уме, кай ты говориш?

Ты, рѣс да, добрж хвалж дажш, но другий не вабуя сѧ к побожности.

Благодарим свокга Бога, да болѣ од всѣх вас ѡзыки говорим.

Тода в церкви хочж райши пат бесѣд проговорити умом своим, да туди друге подучим, него на тыскч бесѣд в (неразумливем) ѡзыкѣ.

Братье, не бывайте дѣца по умѣ, но бывайте дѣца по злюбѣ, умом на бывайте совршени мжже.

В законѣ к писано: „Другими ѡзыки ин другими устницами бждем говорил тому народу, ин туди тако мѧ не бждж послушали, прави Господ“.

Тако сж ѡзыки знаменье не вѣружчим, темуч не-вѣружчим, пророштво на не невѣружчим, темуч вѣружчим.

Ко бы сѧ торей сешла вся церкв на едно мѣсто ин бы вси (туйми) ѡзыки говорили, ин ко бы внишли туди неукы ин невѣрники, кай не порекж, да блазните?

Ко бы на вси проковали, а внишел бы как не-вѣрник али неук, покаран бжде од всѣх ин сжжи бжде од всѣх.

Ин тако одкрѡж сѧ тайне неговега срца ин тако падши в ниц поклони сѧ Богу ин порече: зарѣс, мед вами к Бог!

Ламурокій.

Veselo življenje?

Spisal dr. Fr. Celestin.

II.

Nekaj dnij potem so sedeli pri „Zlati raci“ zvečer v posebni sobici za malo, okroglo mizo dr. Sever, Dušan, Mraz in umirovljeni profesor Hrabroslav Klepač. Navadno so bili vsak večer tu, in četudi niso trošili posebno, vendar jih je bila mamica Reza vesela in celó prav ponosna je bila nánje. Srednje rasti, lepo okrogla in rdeča, nosila je mamica gospodom najrajša sama pijačo in jed. Imela jih je uže okolo štirideset in je rada potožila, kakó ji je težavno na svetu, siroti vdovi. Godilo se je pa ženicí dobro: tudi ko je bil mož še živ, skrbela je za hišo in krčmo bolj od njega. Smrt njegova je ni potrla, bila je celó še srčnejša, pa tudi z gosti se je po stari navadi rada pošalila, če so bili dobre volje. Posebno je rada imela g. Klepača, morda zató, ker je bij njen najzvestejši gost in samó nekaj let starejši od nje, morda pa tudi zató, ker je bil res zanimiv človek. Bil je visok, precěj širokopleč človek, plavkastih, ne prekratkih las, katere si je rad popravljaj z roko, lepe, goste polne brade, katero si je na podbradku delil na dvoje, tako da sta mu obé polovici kaj lepo padali na prsi. Pod orlovskim nosom pa so počivale skrbno zavite, precěj dolge brke. Lice je bilo širje, čelo čisto in visoko, obrvi goste in pod njimi velike modre

in — zaljubljene oči. Dà, zaljubljene! To je dobro vedel on sam, vedele so uže davno ženske in mi vsi. Četudi se je začelo na sencih in bradi nekaj beliti, bil je naš Hrabroslav vendar mlad, večno mlad. Pred leti se je bil naselil pri nas kot umirovljen profesor. Ni bil doslužil svojih let, zakaj ne, tega nismo nikoli zvedeli zanesljivo. Pravil je sicer, da ni mogel služiti dalje, ker se mu je preveč tožilo po mili domovini slovenski ter ga vleklo domóv, da domá dela, ali časih je vzdihoval, kakor bi mu bilo težko, da je, kakor je. Da si uresniči svoj vzor o delavnosti, premišljaj in odločeval se je dolgo in odločil se na stare dni celó, da bode učil pravo in napravi vse potrebne izkušnje; res se je dal vpisati na pravnem fakultetu graškega vseučilišča. Njegov prijatelj odvetnik ga je celó vzel v svojo pisarno, in delal mu je, da si je pridobil častni naslov „ravnatelja“ pisarne, šel tudi dvakrat ali trikrat v Gradec, ali „izkušenj“ ni napravil.

Nocoj je bil mlajša prijatelja še posebe povabil na kupico vina. Rada sta ga imela — vsak po svoje. Prišla sta obá in ga našla na svojem mestu v črni obleki, ko je zamišljen sukaj svojo kupico zlate starine. Vrtel jo je in ju nekako praznično pozdravil. Kmalu pa stisne kupico, potrká ž njo nekoliko na mizo in pravi:

— Gospoda moja, mlada prijatelj! Človeku ni dobro, če je sam. Veseli me, da sta me počastila nocoj, ko tiho praznujem najlepši spomin življenja svojega. Videl sem jo. Tenka in gibčna je bila kakor srna, v modri svilni opravi, na debelih kostanjevih kitah lahek klobuček, lice kakor zorna pomlad. oči kakor svetli raj — in ljubil sem jo — pesme ji pel, ali ona tega ni vedela tedaj, tedaj! Danes je njen god.

— Bog jo živi! nazdravita mlada prijatelj ravnatelj in njegovi prvi ljubezni, in se glasno smejeta, ker jima je bila stvar znana uže davno. Ponavljala se je vsako leto prav takó tiho-svečano.

— In radi njé se niste oženili? vpraša Mraz.

— Tega pa ne, tega!

— Sevéda ne, pristavi doktor, saj najin profesor in ravnatelj sicer rad leta po rajskih višinah svoje poezije, ali rad gleda tudi tu na zemlji kako Klotildo, Marjeto ali celó Uršiko, če je mlada in zanimiva, kaj ne?

— Bodisi ali ne! Nocoj praznujem drugi ali prav za prav prvi spomin, katerega ne bomo mešali z drugimi.

— Zakaj pa ne? draži ga doktor, saj velik dragúl je še bolj in lepše sveti v prstanu, če je več malih okolo njega.

— Lepó, pravi prijatelj doktor, ali podoba o velikem dragem kamenu in malih kamenih okolo njega tú ní resnična, ker moram poudariti, da so ti kameni vsi veliki.

— Ali jednako veliki, svetli in dragoceni vendar niso? vpraša Mraz.

— Morda so, morda pa ne, pravi zamišljen profesor.

— Misleč po človeški bi menil, da nimajo vsi — jedneakega ognja.

— E, doktor, nocoj moja ljubezen sije najlepše.

— Srečen je človek, ki je večno mlad. Toda tudi prijatelj Dušan bode tak, ako se ne motim.

— Zakaj? vpraša profesor.

— Ker je vladarica njegova sedaj črnolasa, mala čarobnica Emilija.

— Domača gospodičina njegova?

— Dà, óna, ki je pri Zoretovih in bi se rada omožila.

— Lepa je, ali tudi dosti stara — za pamet, če je sploh ženska prej pametna nego ima moža, — kaj mislite Dušan? vpraša profesor.

— Doktor bi bil rad duhovit na moj račun.

— Srdiš se, zadel sem te živo!

— Emilija je resna, razborita, vse častí vredna ženska.

— Kakó se uže dobro poznata, nisem vedel, zapomniti si moram, pravi doktor šaljivo.

— Končala je ženske šole, izkušnjo ima za pošgarsko odpravnico in izprašana telegrafistka je tudi.

— Ali kaj ji je treba vseh teh modrostij, saj je imovita in ni ji sile, da bi si služila kruha? vpraša Sever.

— Sile ne, ali dobro je, če si ga more, tako mi je dejala sama.

— Prijatelj, ali veš kaj, zaljubi se v njo in ona váte, pa odleté vse pošgarske in brzojavne té muhe.

— Mislim, da ne bi, ko bi se tudi — zaljubila.

— Kaj je tako dolgočasna in tako malo pesniška? vpraša profesor.

— Dolgočasna ní, pa tudi pesniška menda ní posebno. Zató pa vendar ní, kakoršne so navadno naša dekleta ali, če hočeš, gospodičine naše.

— Prijatelj, zaljubljen si, in pa prav romantiški.

— Ti pač to bolje veš. Jaz le to vem, da se zanima za marsikaj in tudi za književnost, celó za našo slovensko.

— Sedaj, hvala Bogu, pravi profesor, táko deklet pri nas ní več čudo.

— Zanima se resno. Ko sem te dni v svoji sobi glasno čital Lermontova, prosila me je, da tudi nji čitam.

— Saj ni umela kaj posebnega?

— Prosila me je za rusko slovnico in za Lermontova. Prav danes sem bil pri njih, pa mi je začela brez knjige govoriti óno pesemco, saj sem ti jo čital, doktor, veš:

СЛЫШУ ЛИ ГОЛОСЪ ТВОЙ,

ЗВОНКІЙ И ЛАСКОВЫЙ,

СЕРДЦЕ КАКЪ ПТИЧКА

ВЪ КЛѢТКѢ ЗАПРЫГАЕТЪ.

Lermontova gospá se je celó tožila, da so sedaj vse sobe polne Lermontova, in da bode moral celó njen Jakec — tako zove gospá svojo papigo — naposled znati:

СЛЫШУ ЛИ ГОЛОСЪ ТВОЙ.

— O, sedaj vem vse, pravi profesor Dušanu.

— Kaj veste?

— Lermontova ima rada, Vas pa — ljubi.

— Pa se oženiš, reče Sever ne ravno sladko, sam bodeš svoj odvetnik in bodeš smukal kmetiče naše in gospode, kakor jih smuče moj doktor. O, kakó lepe slučaje imamo mi: jeden najlepših je znan vama obema, kako se naša dva graščaka pravdata za mejaški hrast, pa je novodvorski znosil nam uže več sto goldinarjev v pisarno, in še ne vemo, kedaj bode konec pravdi, in čegav bode ta dragi hrast. Petelina sta se pošteno zalela, ne umirita se z lepa.

— Naj le plačujeta, zakaj smo pa mi na svetu? pravi profesor.

— Taka petelina se tudi méni ne smilita, opazi Dušan.

— Méni se pa moji pravdaši sploh ne smilijo, odgovorí doktor. Méni so oní, kar je anatomu truplo: nima ga posebno rad, pa ga tudi ne sovraži; pač ima ga rad, če ga more rezati in se učiti. Mi pa imamo tudi radi svoje ljudi, ker se učimo na njih, kakó se vršé pravne ideje, učimo se vso pravno patologijo, saj smem reči takó? Znanost in človeštvo ima korist; če pa naši pravni bolniki trpé, trpé za — zdravje, kakor trpí vsak bolnik, kaj ne profesor?

— Ali pa za — smrt, opazi Dušan.

— Mi nismo krivi, če umrje naš bolnik, saj tudi zdravnik navadno ní kriv smrti bolnikovi.

— Dà, navadno, pravi profesor: časih pa je kriv, in časih smo tudi mi, zdravniki boginje Temide, pošteno krivi.

— Vidi se, opazi doktor, da je in bode naš ravnatelj vedno bolj profesor nego pravnik. Žal, prav žal!

— Ponosen sem, da sem, kar sem!

— Tega ne dvojim, pravi doktor, naše odvetniške žile pa vendar še nimate in je ne bode imeli. Ali kaj vam, našemu Dušanu bi bila pač potrebnija ta žila naša.

— Saj mi je vendar uže dosti debela, ta tvoja odvetniška žilica!

— Nikoli, nikoli ti ne bode! Tega bi še misliti, še v sanjah misliti ne smel, da je dosti debela. Tempus perdidisti, amice. Žalim te.

— Ha, ha, ha, smeje se Dušan, kdo bi poštenega človeka obesil takó hitro kar naravnost?

— Naš doktor je pretiran, brani profesor Dušana in sebe; mlad je in goreč, pa časih v gorečnosti zábi, da smo mi vsi branitelji vzvišene ideje, najlepše ideje, ki jo ima človeštvo, ideje pravice, branitelji, ne pa volkovi.

— Dà, tu je vendar profesor zadel resnico, odgovarja doktor, samó volkove je priteknil popolnoma nepotrebno. Mi smo branitelji pravice, nebeške božice. Mi smo cvet sedanje kulture, dà, cvet in sad, in kdor tega ne vé in ne priznava te jasne resnice, slep je in nima pravice, da govori o istodobni kulturi. Le pogledjmo si življenje, razvitje naše. Kdo daje človeštvu nove napredne ideje, če ne mi? Kdo jih tolmači, širi in brani v knjigah, v novinstvu, v parlamentih, pred sodniki, če ne mi? Kdo jih gojí, kdo jim takó pridno prilíva, tem najlepšim kulturnim rastlinam, kakor ravno mi? Kdo čisti pravne ideje in jih prireja za življenje kdo jim naposled daje najviše posvetilo v kodifikaciji, če ne mi? Vi profesorji, o takih stvareh nič ne mislite, ali pa letate visoko, visoko nad življenjem, da vas nobena, tudi najlepša izvedna pravna ideja ne more doseči. Vendar govorite o napredku kakor slepec o bojah, govorite lepo gladko — o starih Asircih, Feničanih, o Grkih in Rimljanih, kar je tisoč in tisoč knjig premlevalo deset- in desetstisočkrat pred vami in bodo za vami — mlátile isto prazno slamo.

— Doktor, jaz protestujem, jaz svečano protestujem, oglasi se profesor. Mi vzgajamo človeštvo, mi mu dajemo v vzgoji posodo, lépo in trajno posodo, in to posodo polnimo s čistim zlatom znanja, katero so cenila stoletja in je bodo tisočletja in tisočletja. Mi dajemo mladim dušam krila, da morejo letati góri do najlepših pridobitev človeškega uma in srca, bistrimo vam očí, da vidite dobro in zlo, budimo in jačimo vam voljo za vse dobro in plemenito, brzdamo vam strasti in ne dajemo, da vam v srcih zamrje — stid. Mi pripravljamo, mi vzgajamo tudi vas pravničke, vas, cvet sedanje kulture. Pod perutimi našimi rastó tudi vam, orličji moji, mogočna krila, trdi kljuni in — hudi kremplji. Kdor tega ne vidi in ne priznaje, slep je in gluhi in — bode na vekov veke. Takó je, doktor moj!

— Profesor, Bog poživi prvo ljubezen vašo, poseže Dušan vmes, boječ se, da bi se gospoda ne razvnela preveč.

— Takó je prav, pristavi doktor, toda ne le óno prvo, temveč vse Matilde, Marjete in Uršike, ki so grele in grejejo filistersko srce profesorjevo!

— In pa nekoliko popraviti bi moral, doktor, svojo apoteozo pravnikov, reče Dušan, saj vidiš, da je profesor uže popolnoma naše kuhinje kuhar in da za odvetnika svojega — pardon — za pravno idejo in življenje žrtvuje življenje svoje.

— Takó je, hvala vam, Dušan, pritrdi profesor, doktor pa se namuzne in trkne s profesorjem, rekoč: „Bog nas živi vse tri, saj zobljemo iz istih jaslí!“

Ugenili so gospodje pri dobri kapljici še mnogokatero pametno in se mirno razgovarjali, da se je bližala polnoč. Tu so pa bili glasnejši, ker je bil profesor izteknil jezikoslovnega zajca, pa so ga gospodje začeli strastno gnati. Ból je namreč profesorja nedolžni doktorjev „pravni“ izraz, ki ga je rabil rad nocoj, govoreč šaljivo o strankah svojih, da jih pridno „smučé“, a profesor je globokomiselnó trdil, da bi se veliko, veliko bolje reklo, da jih „guli“. Jezikoslovna učenost gospodov je bila sicer velika, takt in čustvo za prave izraze nenavadno razvita, vendar so to važno vprašanje reševali še zunaj pred „Zlato raco“, ko se je bil profesor nežno pesniški poslovil od gospodarice. Vedno še je na ulici trdil doktor, da je izraz „smukati“ živ, plastiški in drastiški, posebno če pomislimo, da je celo onomatopoetiški (od: smuk! smuk!), ter ga je najbrž prva rabila kaka lepa prapra-Slovenka, ko je na paši svoji Brezi spomladi ukusnega mladega gabrovega listja — nasmukala. Profesor pa je svojeglavno trdil, da ima beseda „guliti“ večó pesniško silo, da je posebno sedaj, ko začenja gospodariti realizem, popolnoma opravičena, da je doktorjevo „smukanje“ in pa njegova pra-pra-Slovenka preveč idiliško za realno našo dóbo.

Bog ve, kakó dolgo bi bili gospodje stali pred „Zlato raco“, da ni mesarjev pomočnik na vozičku s svojim oslom pripeljal po ulici nekaj zaklanih telet ter glasno zavrnil, ko je opazil gospode. Dušanu je bila jezikoslovna razprava uže predolga, ter je glasno dejal:

— Vesta kaj, gospoda, ali koga osmučemo, ogulimo ali pa oderemo, to je — isti huđr.

Osliček je čul te besede, obrnil modro glavico, pokimal in glasno zarigal: N-da! N-da!

Gospodje so bili s to sodbo zadovoljni. Doktor je celó ne preglasno zapel:

Bratci, veseli vsi!

in profesor je pritegnil svojim ne ravno čistim basom:

Trálala! trálala!

Ruske drobtinice.

Съ міру по питкѣ, голому рубаха

Pravoslavni bukovinski zbor, kateri se je sešel 30. sept. t. l., sestavljen je iz 24 poslancev duhovskega in 24 poslancev posvetnega stanu. Iz poslednjih volijo kmetske občine 10, mesta 5, varuhi ali patroni 6 poslancev, tri pa imenuje cesar na predlog pokrajinske vlade. Duhovske poslance izbirajo svečeniki, samostani, konsistoriji in profesorji bogoslovja iz svoje srede.

Ženske v Rusiji so zopet dobile novo priliko služiti si kruh. Rusko ministerstvo jim je namreč dovolilo, da smejo izobraževati se za lekarnarice kakor moški. Ako imajo svedočbo domačih učiteljic in napravijo izpit iz latinščine, kolikor se je zahteva v četrte latinški, morejo se sprejeti med učenke farmacije.

Stoletje zjedinenja Podolije z Rusijo se bode slovesno praznovalo čez poldrugo leto. Praznovanje, koje bode trajalo tri ali četriri dni, prične se z božjo službo v vseh cerkvah eparhije, s sprevedi itd. in se završi z narodnimi prazniki, zborovanjem znanstvenih in zgodovinskih društev, razsvetljavami itd. V središče bodo poslani deputacije iz vseh stanov in krajev. Ustanovi se tudi več dobrodelnih in obče koristnih zavodov v spomin jubileja. Izdajo se

spisi o zgodovini kraja in njegovem razvitju pod rusko vlado ter se bodo razdeljevale ljudstvu, učencem itd.

Začetkom tega šolskega leta uvede se *ruščina v vseh srednjih in viših učnih zavodih v Črnogori*. V Cetinjskem duhovnem semenišču in v ženskem zavodu se predava uže davno ruski jezik.

Letos se godi kar *nesreča za nesrečo med ruskim prebivalstvom mnogih gubernij*. Veliki požari, strašne povodnji, grozovite nevihte so hudo zadele prebivalstvo poleg slabe letine po nekaterih gubernijah. Zato se pa vlada in cerkev truditi na vso moč, da bi pomagali revežem. Sv. sinod je izdal pravila svečenikom, po kojih se jim je ravnati v verskem oziru in pri pobiranju miloščine za nesrečneže. Miloščina se pobira v vseh uredništvih časnikov, v za to sestavljenih društvih in pri sv. sinodu. Darovatelji in darovi se objavijo v časnikih, posebno v Церковныхъ Вѣдомостяхъ. Umestno bi bilo, da bi se spominjali tudi drugi slovanski oddelki ruskega naroda, kjer je potreben; saj tudi ruski narod podpira z žitom, v obče blagom in denarjem druge krvne brate, kakor smo to videli lani gledé na Črnogorce, gališke Ruse itd. V. K. R.—ir.

Ogled po slovanskem svetu.

a) Slovenske dežele.

Nemški jezik ni deželni jezik v Istri. To je potrdilo in razglasilo ministerstvo notranjih poslov v posebnem slučaju gledé na občinsko poglavarstvo Pazinsko. „Edinost“ razpravlja vso stvar v posebnem članku. Ona piše: „Dokler je bila občina Pazinska v ital. rokah, občevala sta občinski urad in c. kr. glavarstvo italijanski med seboj; hitro pa ko so prišli Hrvatje na krmilo, dobivalo je občinsko glavarstvo samo nemške odloke in dopise. Občinsko poglavarstvo pa je zahtevalo na svoje hrvatske vloge hrvatske rešitve ter je tudi priobčilo sl. c. kr. okr. glavarstvu, naj mu v hrvatskih dopisih izraža svoje želje in zahteve. Slavno c. kr. namestništvo v Trstu je pa ta utok zavrnilo, in občinsko poglavarstvo, v svesti si svoje pravice, prizvalo se je na c. kr. ministerstvo notranjih zadev. Na svoj rekurz dobilo je nastopni za primorske Slovane velevažni odlok:

Št. 6454.

Slavnemu občinskemu glavarstvu v

Pazinu.

Visoko c. kr. ministerstvo notranjih zadev uvažilo je odlokom od dne 24. avgusta 1891. št. 14141 rekurz slavnega občinskega glavarstva proti namestniškemu odloku od dne 18. maja 1891. št. 7556, s katerim je bila odobrena rešitev okrajnega glavarstva od dne 14. aprila 1891. št. 2981, tičoča se dopisovanja v nemškem jeziku s tem občinskim glavarstvom, in to iz razloga, ker ta jezik ni navaden niti v deželi Istri niti v občini Pazinski, ter da ni vsled tega dopuščeno niti v interesu hitrega in zadovoljujočega

reševanja poslov posluževati se v službenem dopisovanju temu slavnemu občinskemu glavarstvu nemškega jezika. — Vrača se s prilogami vred.

Pazin, 8. septembra 1891.

C. kr. okrajno glavarstvo
Fabris s. r.

Kar velja za Pazin, mora veljati tudi za druge slovanske občine na Primorskem. Od županstev je zavisno, da bi povsod začeli poštovati jezikovno enakopravnost primorskih Slovanov. Zanimivo pa je, da je v navedenem slučaju c. kr. ministerstvo potegnilo se za ustavno pravo proti njemu podrejenim nižim gosposkam.

Dr. Ivan Pitamic, odvetnik v Postojini, s Tolminskega doma, vrl rodoljub, je umrl v 43. letu življenja.

Tržaške cerkve in slovanske propovedi. Z dnem 1. oktobra t. l. so prenehale propovedi v slovanskem jeziku v cerkvi sv. Justa; v nekako nadomeščenje so se odločile te propovedi v manjši cerkvi, pri starem sv. Antonu. Italijanski gospodovoljni stranki pa to tudi ni bilo po volji; s posebnim sklepom mestnega starešinstva je skušala, da bi zaprečila slovansko prepovedi tudi v tej cerkvi. Škof pa je odločno zavrnil to namero, rekši, da, dokler živi on, ne odstopi od te določbe. V 4. dan oktobra, v god cesarjev, so našli v veži škofove palače petardo, katero je zapazil škofov sluga, predno se je razpočila. Take „otročarije“ so se v take dni prejšnjih let ponavljale pred c. kr. uradi; da se je letos to zgodilo v škofovi palači, utegne v kaki zvezi biti s slovenskimi propovedmi. Najbrže se je utegnil doseči namen dvojne demonstracije.

K škofa je šla tudi posebna deputacija slovenska s protestom kakih 6000 podpisov. Škof je odgovoril, da cerkev sv. Justa dobiva podpore od magistrata za petje itd., drugače da bi se bila odtegnila ta podpora. „Il Diritto Croato“ pa vpraša, ali je bolje, da obstaja cerkveno petje s teatrališkim ukusom, ali pa da poslušajo kristijani božjo besedo v svojem jeziku. Mi smo tudi skromnega menenja, da so se pri sv. Justu udali prenašlo; naj bi bil le pustil magistrat cerkev brez podpore, in naj bi le bila cerkev brez petja za poskušnjo. Ako italijansko prebivalstvo zares želi tako petje, bi magistrat uže njemu na ljubo ne mogel odtegovati dalje časa potrebne podpore. Potem pa naj bi bili pri sv. Justu poskusili obrniti se do Slovencev za podporo; morda bi se bila našla uslovja, katera bi bila cerkvi po godu, magistratu pa ne, in to bi bilo prisililo, da bi bil poslednji ponehal od namere, katero je dosegel takó lahko.

„Sloga“, slov. pol. društvo v Gorici, je imela svoj občni zbor 24. septembra. Na dobro obiskanem zboru je bila dobra tretjina duhovnikov. Dohodkov je imelo društvo 120 gld., stroškov pa 116 gld. Društveni učni zavodi imeli so dohodkov 2715 gld., večinoma radodarnih doneskov; stroškov pa 2256 gld. Novi odbor volil se je vsklikom. Voljeni so: predsednik dr. Gregorčič; odborniki: dr. Al. Roje, A. M. Obizzi, Val. Kancler, denarničar; Andr. Gabršček, tajnik; Ant. Fon, vsi v Gorici; Josip Poljšak, župnik; Josip Maršera, vikar; Ant. Klančič, podpredsednik; namestniki: Fr. Bavčar, Josip Hoenig, Mikl. Kocijančič, župnik, Al. Strekelj, Fil. Trpin.

Goriška razstava se je zatvorila 4. dan oktobra. Po ondotnih razmerah je imela dovolj obiskovalcev. Bilo jih je nad 40.000. Važna pa je bila še zaradi drugih gospodarstvenih zborovanj, katera so se dostajala sosebnost vinarstva in trtnih boleznij. Obiskal jo je tudi naš trgovinski minister.

Slovansko pevsko društvo v Trstu bode imelo 18. oktobra t. l. prvi redni občni zbor.

V Rojanu, slovenski vasi tik Trsta, so osnovali *posojilno in konsumno* društvo, vpisano zadrugo z omejenim poroštvom. Namen zadrugi je, zadrugnikom priskrbovati vsakatero, v gospodinjstvu potrebno blago dobrih vrst in po nizkih cenah. Zadruga dovoljuje tudi manjša posojila (v dvojnem znesku deležev) na menjice. Da zadruga doseže svoje namene, napravi si svoje prodajalnice in gostilnice. Delež znaša 30 gld.; nad 20 deležev ni dovoljeno imeti. Delež moreš doplačevati tudi po obrokih v primernih zneskih. V bližnjih Barkovljah deluje uže več let jednako društvo, in to z jako povoljnimi vspehom.

Za Rojansko društvo se je trudil duševno najbolj gosp. Just Piščanec. Iz tega, kar so izjavili pojedinci na prvem zboru, na katerem so izbrali provizorno načelnštvo, je posneti, da kmetje jako dobro razumejo pomen novemu društvu. Barkovljani in Rojanci bodo s svojim zgledom kazali pot tudi drugim slovenskim okoličanom, pa tudi slovenskemu prebivalstvu mesta Tržaškega. — Za konsumna društva so na

Tržaškem jako ugodna tla, in mišljenje za njih osnovanje je sedaj tudi soglasno,

„Svoboda“ se zove pevsko društvo, katero je začelo prebujati narod v Rocolu, kraju tik Trsta. Rocol je najnevarniši, da se poitalijanči popolnoma. Zato je to društvo posebno važno. Veselico, katero je priredilo 4. oktobra, je bila dobro obiskana, in je vsprejeto petja izvršilo nepričakovano dobro.

Blaž Potočnik, ki je bil več nego jeden rod župnik v Št. Vidu nad Ljubljano, odlikoval se je kot rodoljub, narodni pisatelj in pesnik. V spomin hvaležnosti so mu vzdali ploščo v istem Št. Vidu, ko so zajedno praznovali *25letnico svoje čitalnice*. „Sl. Narod“ poudarja besede, katere je pisal ta župnik: „Od nekdanj je slovanstvo od narodne ideje prešinjeno. Narodnost je prva podpora, je prvi pogoj svobode.“ Potrebna sedaj lekcija posebni, tujstvu služeci stranki katera vedno globlje zabija klin med narod da bi ga razcepila sosebnost na Kranjskem.

V Istri je razpisana državnozborna volitev za jednega poslanca, ker je bil Vergottini moralno prisiljen odložiti svoj mandat. Namesto njega je postavljen kandidat od ital. stranke Benedetto markez Polesini, pokolenja hrvaškega, iz stare rodovine, katera je dobila plemstvo od nekdanje beneške ljudovlade. Od slovenske strani se ve da ostane kandidat odličnjak dr. Laginja. Zopet bode hud boj za istrske Slovence, ko bodo nasprotniki postopali brezozirno, kakor pri poslednji volitvi. Videlo se bode z nova, v koliko so govorce verjetne, kakor bi se bil vladni sistem, spreminil na Primorskem.

b) Ostali slovanski svet.

Cesar je bival na Češkem od 26. septembra do 2. oktobra. Praga je bila tako okrašena, kakor nikoli poprej. Kresovi so goreli na gričih in gorah po vsej deželi. Kamor koli je prišel cesar, povsod so ga sprejeli z največo slovesnostjo in navdušenjem. Praga pa je bila cilj in središče vsemu. 27. septembra so se poklonili na Hradšinu cesarju staroste večih mest in vsi staroste čeških okrajev. Cesar je obiskoval šole in zavode, prišel je tudi med plemstvo. Odgovarjal je pri nagovorih vselej najprej nemški, potem še le češki; ime je podpisaval nemški, le v šolah češki. Na razstavi je bil trikrat; občudoval jo je in izrekel o njej največo in najlaskavejo pohvalo. Zajedno je poudarjal, da je češki narod napredoval na vse glavne strani občega gospodarstva. V Libercu, kjer se je mudil 1. dan oktobra samo čez dan, je občudoval napredek tamošnjih nemških obrtnij, zajedno pa odločno obžaloval, da se niso tudi Nemci udeležili razstave, katera da bi bila s tem le še lepša. Ob mnogih prilikah je isto obžalovanje ponavljal, kakor izražanje veselja, kedar je zaslišal, da je tudi kak Nemeč deležnik razstave. Kjer so sodelovali Nemci s Čehi, tam jih je še posebe pohvalil. Naglašal je potrebo složnega delovanja in torej sporazumljenja, od katerega je zavisen blagor domovine. Držal

se je nasproti Nemcem, ki so v Libercu le o „kronovini“ govorili, dosledno in s poudarkom imena „češko kraljestvo“.

Posebno mu je dobro delo, da Praga skrbi v nenavadni meri za šolstvo, in da se je šolska mladina udeležila lojalnih pojavljenj ob poteh, koder se je vozil. Nasproti Praškemu županu je obžaloval, da so se vršile nepatrijotičke demonstracije; češki listi pa grajajo župana, da ni imel toliko prisotnega duha, da bi bil stvari prav pojasnil cesarju. Češke novine so morale še za časa bivanja cesarjevega v Pragi zavračati perfidno natolcevanje nemško-židovskih novin, katere so, kakor prej, takó ob tej priliki dolžile ves češki narod kot nelojalen. V Libercu so delali s Čehi, kakor v Celju; Čehom niso dovolili, da bi se uvrstili ob poteh, koder je šel cesar, da bi v češkem jeziku pozdravljali vladarja. Kakó nestrpní so bili, kaže neoporečno dejstvo, da so nekateri nemški turnerji pestili češke delavce in lučali kamenje, ravno ko se je peljal cesar mimo, in je cesar sam v kočiji vstal ter zažugal večkrat s prstom. Nemške novine so to brutalno dejstvo tajile; namestnik grof Thun pa je sam fakt potrđil in celó pristavil, da cesar teško prenaša omenjeni dogodek. V Rožodolu tik Liberca ste se dve bombi razpočili in ste poškodovali most nekaj ur, predno se je imel cesar peljati čez isti most. Doslej menijo, da je to delo anarhističko, ter odločno zanikajo, da bi bil poskušeni atentat proizšel od kake narodnosti ali stranke kot take. Vendar so bili nekateri nemško-liberalni listi, sosebno pa madjarski, takó predrzni in surovi, da so ta zločin pripisovali češkemu narodu. Tako daleč je prišlo s sovraštvom proti narodu, ki nima druge krivde, kakor da se bori za svoja stara neporušna prava, katera prava pa so na poti ciljem drugih narodnostij in menda tudi kake zunanja države.

Cesar je pred odhodom iz Prage 2. oktobra razglasil zahvalo na lojalností obeh narodnostij z željo, da bi obe ti narodnosti kazali jednako složnost tudi v bodočnosti. Ponočil je tudi ustno često svojo najiskrenejšo zahvalo, zagotovivši, da mu bodo ti dnevi vedno nepozabni. Vrnivšemu se na Dunaj je bila vsa pot dejanski triumfalna. Dunaj sam je razsvetil vse ulice, koder se je peljal. Takó je cesarjevo potovanje na Češko celó Dunaju dalo povod, da je nenavadno slovesno sprejel cesarja. Nemški liberalni listi, ki so ta sšrejem na Dunaju povzdigovali še posebe in videzno nalašč, so bili popolnoma pozabili, da so ves čas delali na to, da bi zaprečili cesarjevo potovanje na Češko, vsled tega pa odtegnili Dunajčanom priliko za tako lojalno manifestacijo.

V obče sodijo, da je cesar obiskal Češko z namero, delovati za sporazumljenje med obema narodnostima. Ako so bili možje na svojem mestu, da so cesarja poučili o vzrokih, zakaj se protivi češki narod prek in prek Dunajskim punktacijam, potem se je nadejati boljšega; ako bi pa bili opustili taka pojasnila, bode se tirala politika nemško-liberalni stranki na korist, kakor doslej. Karakteristiški za poslednjo stranko je to, da je ona po dr. Schmeykalu poudarjala zahtevanje izvršbe Dunajskih punktacij in sosebno ločitve „nemškega ozemlja“ v isti čas, v iste ure, ko je bival cesar v

Pragi in je on naglašal potrebo pravega sporazumljenja. Naj bode bodočnost kakoršna koli, češki narod je neposredno svojemu cesarju in kralju dokazal svojo zvestobo in udanost; s tem je dejstveno zavrnil vse laži in obrekovanja.

Izjava. „Na sastanku hrvatske stranke prava, obdržavanom u Zagrebu 8. rujna 1891, pri kojem su, osim prisutnih članova iz Banovine sudjelovali takodjer mnogobrojni članovi iz Dalmacije i Istre, pokazalo se i ustanovilo, da je stranka prava u svojih nazorih jedinstvena i da su njezini članovi složni i solidarni.

Klub stranke prava ima i od sada, kao i do sada, provodjati načelna pitanja i temeljne točke programa, te stranka prava smatra samo onoga svojim članom, koji svoje djelovanje nedovodi u opreku sa radom njezinoga kluba.“

U Zagrebu, 12. rujna 1891.

Fran Folnegović, predsjednik sastanka. Gjuro Jakčin, tajnik.

Državni zbor se je otvoril 8. oktobra, delegaciji pa ste sklicani v dan 9. novembra.

Česka razstava, katera se zaključí v dan 18. oktobra, imela je doslej 2.200.000 plačujočih obiskovalcev. Slovenci in Hrvatje so šli na to razstavo s tremi posebnimi vlaki.

Zagreško razstavo so prišli obiskat s posebnim vlakom tudi Čehi. Umevno je samo po sebi, da so jim Hrvati povrnili gostoljubnost z gostoljubnostjo, in da so se vrstile napitnice o bratski ljubezni in sorodnih stremljenjih. Čehi in Hrvati imajo poleg galiških Rusov svoje neporušno zgodovinsko državno pravo. Oboji sedaj še s posebnim poudarkom zahtevajo izvršbo tega prava.

Gaju so odkrili v Krapini, v rojstvenem kraju slovesno spomenik v dan 27. septembra. Vstvaril je ta spomenik, krasno poprsje, remek-djelo, genijalni Rendić. Udeležilo se je slavnosti meščanstvo in mnogo naroda iz okolice, kakor tudi predstavnike jugoslovenske akademije, „Hrvatske Matice“, potem drugih literarnih in pevskih društev, in mnogi odličniki hrvatskega javnega življenja. Slavnostni govornik je rekel z dr. Šulckom: „Gaj rodi Jelačića, a Jelačić rodi malo iza toga vremena Strossmayera. Pod vodstvom pak te dvojice Hrvatska se oslobodila i uljudila“.

Židje na Slovenskem. Od nemške meje na Štírskem nam pišejo med drugim: Zlasti trgovino z lesnimi pridelki v Podravju pridobili so dandanes Židje uže malone popolnoma v svoje roké; oni nastavljaajo izdelkom ceno, oni držé na vajatib tiste, ki prodajajo, pa tudi óne, ki od njih kupujejo; oni postali so iz nemaničev milijonarji, in kot takošni ugonobe sčasoma vse ostale trgovce, dosedanje njih tekmece. To vse velja zlasti o firmi „Ujlaky Hirschler & Sohn“, ki se šopiri v hrvatskej Dobravi, in o katerej je „Slov. Svet“ omenil uže jedenkrat, da začuvaj Bog, da pride kedaj do-movati na slovensko zemljo.

Da pa ima velik slaj po slovenskej zemlji, to se je tam uže omenilo. Vendar Židje nameravajo še kaj več. Na severnej strani Pohorja je uže dolgo let obširna steklarnica, izdelki katere romali so in še romajo v daljnjo Turčijo, Ita-

lijo, Grško in še dalje. Poleg tovarne same je tu še obsežno zemljišče, katero donaša za kurjavo potrebna drva. Ker pa je lastnik, nemški plemenitaš, preselivši se na stare dni v Maribor, izrazil željo, da hoče tovarno prodati z zemljiščem vred, začeli so bajé pogajati se z njim imenovani bratje Hirschlerji ter je le samó še vprašanje časa, kedaj da pride obsežno to zemljišče in tovarna v židovske roké. Da Židje res nameravajo dobiti to posestvo, to svedoči najbolje njih izjava, da takój po skleneni pogodbi opusté glažuto, namesto té pa dajó tukaj kopati rudo. Oni, kot dobri matematiki, so preračunili, da bi ta kupčija imela za nje jako dobre nasledke, in samó najemniška pogodba s sedanjimi ravnatelji pa tarnanje nesrečnih delavcev, ki pridejo ob kruh, morda še odvráča lastnika, da ni še sklenena kupčija.

Slovenske dežele bile so doslej še kolikor toliko varne pred Židi. Toda gorjé nam, kedar se naselé Židje med nami v takej množici, kakor med našimi gališkimi in bukovinskimi slovanskimi brati, kjer pač kristijani uže težko pričakujejo novega Mojzesa, ki bi odpeljal izvoljeno ljudstvo v obljubljeni Hirschevo deželo, t. j. argentinsko republiko v Ameriki. Toda, kakor je videti, naši avstrijski Židje še ne menijo takó kmalo zapustiti naših bratov. Žid v Galiciji se drži svojega kristijanskega kmeta kakor klop kože, in taka bi bila tudi na slovenskej zemlji. Da bi bil ta mišljeni lastnik steklarnice Slovenec, treba bi bilo samó zarotiti ga, naj ne prodaje svoje tovarne in zemljišča Židu. Ker pa to ni, in bi se on za ta klic pač malo, ali celó nič ne zmenil, bilo bi pač najboljšje, da se najde podjetnik med Slovenci, ki bi kupil na prodaj postavljeno zemljišče in tovarno; toda radovedni smo, ali imamo vsaj jednega takega na celej slovenski zemlji?

Na to vprašanje naj si blagovolé odgovoriti čitatelji sami. Vendar, dasi smo v tem pogledu še močno nenapredni, pa društvo za nakupovanje posestev na slovenskej zemlji morali bi si vsekakor le osnovati. Res, da govore, da društvo „Südmark“ za Slovence sedaj še ni preveč nevarno, pa dosti nevarni so Židje, ako dobé vsaj nekaj posestev slovenskih v svoje roké. Nemara, da bi še radi popravili to zamudo, pa zvoniti po toči — je prepozno! M.

Konservatorij v Zagrebu. Dosedanji glasbeni zavod v Zagrebu preustrojil se je na znotraj takó, da bo odgovarjal konservatorijem drugih narodov in velikih mest. V ta namen je uže nameščenih nekaj novih učnih močij.

Signum temporis je tudi ukrep gr. kat. konsistorijev v Galiciji, — da ne bodo dopisovali z oblastnjami ruski, temveč — nemški. Namestništvo je njihovej prošnji za to dovoljenje seveda jako drage volje ustreglo. Tako je dosegla nemščina nov vspeh na škodo slovanstvu, kar je vzbudilo seveda opravičeno nevoljo nad konsistoriji. — Kaj pa pri nas? Smo li na boljšem? Nikakor! Tu se pa predrznejo celó na slovensko prošnjo zasebniku odgovarjati v nemškem jeziku in posluževati se zadnjega občevalnim jezikom v semenišču, kjer ni niti jednega Nemca. X.

Predavanja na Dunajskem vseučilišču zimskega tečaja 1891/2. Staroslovenska slovnica 2 krat v teden; prof. dvorni svetnik dr. V. Jagić; isti predava tudi: Pregled slovanske etnografije (Jugoslovani in vstočni Slovani.) Poleg tega ima vaje v slovanskem semenišču. — Slovanski vokalizem v primeri z indoevropskim: dr. Lečiewski. Zgodovinsko slovnico češkega jezika: priv. docent dr. T. Pastrnek. — Ruski jezik: čitanje Turgenjeva novel z vajami: učitelj Ivan Glowacki. — Češko slovnico z vajami: učitelj Ferd. Menčík. — Isti razlaga: Ohlas pisni českých Čelakovskega.

Bolgarsko. Še se ni ohladil major Panica v grobu, še niso našli ubijalcev Belčeva, in uže se dvigajo nezadovoljneži zoper sedanje stanje na Bolgarskem. Sofijska policija našla je po tajnem obvestilu na vrtu nekega Sarafova več zabojev dinamita in 260 revolverjev. Več ljudij, na katere sumijo, je zaradi tega zaprto. V istem času so našli v Burgasu 32 zabojev orožja in proklamacij. Torej vendarle ni na Bolgarskem tako mirno in zadovoljno, kakor pravijo in pišejo „reptiliji“. Z.

Poljaki na Pruskem. Poznanjskih Poljakov postiglo je razočarovanje. Prusko praviteljstvo ocenilo je po dostojinstvu „vernopodaničeske manifestacije“, ustrojene poljskimi deputati v pruskem sejmu (zboru) in za tem v dan prihoda v Poznanj imperatrice matere. Dan danes v nekaterih poljskih gazetah pojavili so se členki o brezpozelnosti (brezkoristnosti) podobnih manifestacij in o nesostojateljnosti te politike, katere so se poprijeli poljski deputati Kosćelskij, Stablevskij in drugi. S posebno odkrivenostjo in naravnost brezpoščednostjo po odnošenju k iluzijam poljskih meštateljev izlaga to v Krakovskej gazetii „Nowa Reforma“ jeden iz odličnejših dejateljev v Velikem knežtvu Poznanjskem. On priznava, da so poznanjski Poljaki zares slabi številom, zlasti pa — npravstvenimi in materijalnimi silami (močmi) za to, da bi Prusija računila z njimi. Položenje poljskega deželnega dvorjanstva (graščakov) je tako, da se moraš razplakati, veleposestnikov je v vsemu pet, pa tudi iz teh nahajata se uže dva pod sekvestrom za dolgove; iz ostalih graščakov bodo ne več, nego trije ali štirje taki, kateri mogo držati se še jedno pokolenje. V mestih je položenje nekaj boljše. Poljska promišljenost (obrt) množi se nedvojbeno in raste, no nikakor pa ne v takej meri, da bi za praviteljstvo bilo razloga zmeščati svojo antipoljsko politiko. V mestu Poznanj, kder ste Poljakov dve tretjini naseljenja, poljski je element po premo onem cenzu tako slab, da iz 36 mestnih zastopnikov so po jedva štirje Poljaki. V Gnesni iz 18 samo 6 Poljakov. V drugih povečih mestih, na pr. v Lešni, Bigdoši (Brombergi), Raviči, Pilji v mestnem zastopstvu ni niti jednega Poljaka. Praviteljstvo motri vse to in prepričava se da ni najmanje potrebe obirati Poljakov. Še neugodniša' proporcija Poljakov je v državnej službi in v učiteljskem stanu.

G. Kosćelskij in podobni njemu ugodljivi politiki pozablajo, da je Nemcev v Poznanji malone milijon, in da bi praviteljstvo pridobilo si v njih samih neprimirnih sov-

ražnikov, ako bi podelilo ono Poljakom bodi si najmanjših polehčic. Kdor primeri politiko praviteljstva za časa kneza Bismarcka in po njegovi odstavki, ta ne more ne videti, da tukaj ni prav nobene raznice, in da iztrebiteljna politika je tako popularna v Nemcih, da jej rokoplešče tudi Nemec-katolik, proživajoči v Poznanju. Ni možno dvomiti o tem, da naj bi bilo kakoršno koli praviteljstvo v Berlinu, njemu bode vselej prijetnejše imeti v Poznanju celo social-demo-krate, samo da bi le Nemci bili, na mestu entuzijastov Po-ljakov. Vsaka polehčica, vsaka ustopka na korist poljskega elementa, diskreditovala bi praviteljstvo v očeh nemških nje-govih podanikov. Vsak iz poznanskih primiriteljnih politikov — govori se v členu Krakovske gazete — mora vedeti da promena k boljšemu v položaju Poljakov more nasto-piti samo vsled političkih komplikacij, vsled vojne, katero Prusija bi bila prisiljena vesti. Pri današnjih uslovjih bode pa vsako praviteljstvo prusko, in naj bi sam Bebel ali Lieb-knecht diktoval zakone v Berlinu ravno tako dušilo Poljake, kakor Bismarck ali Caprivi.

Smotré vsak dan na to, — govori v zaključenu avtor členka — kako popularnost uživa v vseh sferah nemškega občestva hujskanje na Poljake, treba je misliti, da so ti gg. Kosćelski, Stablevski in njima jednaki — slepi, ali pa navlašć zakrivajo oči.

„Ugodno politiko“ imenuje on pogrešnoj, brezmiselnj in premo (naravnost) demoralizujučoj, kajti Kosćelskega posnemajo iz želenja odločiti se pred Prusaki slabokarakterni ljudje v rodu onega gimnazijskega učitelja v jednom iz mestec zapadne Prusije, kateri je izdal brošuro, osnovano na ten-denciji, da Poljaki prinadležé (pripadajo) Prusiji, dolžni so zaščićati to prinadležnost krvjo in dostojanjem. G. Kosćelski je otec vseh podobnih grehov, ki se vršé proti poljskemu narodnemu dostojinstvu, in hudo služi poljskej stvari in korist te styari zahteva, da bi odložil zvanje deputata in da bi kakor možno skoro odrekel se svoje pogubne politike. V tem smislu izraža se tudi „Dziennik Poznanski“, jedno iz najbolj razprostranjenih v Poznanji izdanij. —L.

Književnost.

Chrobacya rozbiór starożytności słowiańskich, T. Wojciechowski. Str. 341. Krakov, c. 60 kop.

Pamiętnik piętnastoletniej działalności akademji umie-jętności w Krakowie. 1873—1888. Krakow.

Dzieje rodów litewskich, jako materyał do archeo-logii historycznej. Piekosinski St.

Bibliographia Polonica XV ac XVI s. s. Volumen I. Nri. 1—800 annorum 1488—1600: opera et edittones

quae in Bibliotheca Universitatis Cesareae Varsoviensis asservantur. T. Wierzbowski T. Varsoviae. 1889.

Časopis „Mačicy Serbskeje“ lětn. 1890. zeš. 2. Cy-łeho rjada čv. 81. Budošyn 1891 a wobsahuje: Wo stopnjowanju samohtosowkou w serbšćinje. Spisal dr. E. Muka. — Wo předložkah w serbšćinje. Spisal dr. E. Muka. Itd.

Словообразование въ русском языкѣ. Пособіе при изученіи русскаго языка для обучающихся въ среднихъ и низшихъ учебныхъ заведеніяхъ инородцевъ. Составилъ учитель гимназій А. Желобовскій. Либава, 1890. Ученымъ комитетомъ министерства народнаго просвѣщенія одобрена, какъ учебное пособие при преподаваніи русскаго языка въ среднихъ и низшихъ учебныхъ заведеніяхъ, мужскихъ и женскихъ, преимущественно тѣхъ, въ которыхъ учатся по-русски инородцы. Цѣна книги 70 коп., съ пересылкою 80 коп. Съ требованіями обращаться по адресу: С.-Петербургъ. Русско-славянскій книжный складъ Геруць и До-шенъ. Та knjiga, ki obsega 104 str. vel. 8., razpravlja tako zvano oblikoslovje ruske slovnice, torej poleg sklan-jatve in spregatve tudi prefiksov in sufiksov. Prirejena je za Neruse jako praktično in je na vse strani jasna in razločna. Pisana je v ruskem jeziku; Slovenec, če zna čitati, jo ume, tudi ko bi ne znal čisto nič po ruski.

Нова народна пѣснопойка, която съдържа 282 пѣсни войнишки, народни, старонародни, хороходни, учи-лищни, любовни, забавителни и руски. Собралъ и наре-дилъ П. Б. Цѣна 1,55. Книжерицата на Ив. Б. Каск-ровъ въ София.

Сборникъ отъ български народни умотворения. Часть първа. Простонародна българска поезия или български народни пѣсни. Отдѣлъ I. и II. Самовилски, религиозни и обрадни пѣсни. Книга I. Събралъ и издава К. А. Шап-каревъ. Dobiva se, kakor prej imenovano izdanje.

Сборникъ за народни умотворения, наука и книж-нина. Takó se zove knjižno podjetje, katero izdava bol-garsko ministerstvo narodnega prosvešćenja. Izšla je uže IV. knjiga, kateri je cena 5 levov.

Древный церковно-славянскій языкъ. Фонетика. А. И. Соболевскій. Москва 1891.

Ручни рјечник руско-српског језика. (Ручной словарь русско-сербскій). По најбольим и најновијим изборима. Из-радио Тасо Стојановић, бивши сулленат ваљевске ниже гимназије. I. свеска. А — Благоиз. Издање книжаре Т. Стојановића, Биоград-Ваљево. У Биограду. Штампано у краљевско-српској државној штампарији. 1891. — Cena zvezku 65 kr. To izdanje dobro dojde Srbom.

Споръ о Варягахъ и началѣ Руси. Ф. М. Свистунъ. Цѣна 60 коп.

„SLOVANSKI SVET“ izhaja 10. in 25. dan vsakega meseca. Cena mu je za zunanje naročnike za celo leto 4 gld. za pol leta 2 gld. in za četrt leta 1 gld. Za dijake in ljudske učitelje stoji celoletno 3 gld. 60 kr., poluletno 1 gld. 80 kr. in četrtletno 90 kr. — Posamične številke se prodajajo po 18 kr. — Naročnina, reklamacije in dopisi naj se pošiljajo F. Podgorniku v Trstu, ulica Farneto št. 44.

Tisk tiskarne Dolenc — Izdajatelj, lastnik in urednik: Fran Podgornik.